

DRIVEN BY PASSION

An Intersectional Analysis of Gender Studies, Students and Work

ANNA LUNDBERG AND ANN WERNER

Keywords

Gender studies, students, work, intersectionality

Summary

Based on a national Swedish survey among former gender studies students followed by focus group interviews, this article investigates the students' perspectives on gender studies and work. We ask how they understand their education in between generic critical knowledge and the labor market. How can the students' backgrounds and talk about gender studies and work be understood intersectionally? What does it mean for the future of gender studies? The analysis is based on intersectional subject positions as developed by Dorthe Staunæss (2003) and compares the results with other critical feminist studies of higher education (Ahmed 2012; Berggren 2006; Mählck 2013; Orupabo 2014). The analytical method uses the concepts "gap" (Åse 2000), "in sync" (Staunæss 2010) and "comfortable" (Ahmed 2010) in order to understand the contradicting results of the survey and talk in the focus groups. In our analysis we discuss the gaps the students identify between their studies and their experiences of finding work on the labor market as both significant for the humanities and social sciences in general and as specific for gender studies. The gender studies students are however employed and find their education useful on the labor market, a success that they also ascribe (partly) to their privileged background in terms of class and ethnicity. Among the participants persons with academically educated parents and parents born in Sweden were over-represented. The article also discusses what this skewed participation in gender studies education may mean for the discipline and the labor market for gender studies students. Finally it proposes four directions for the future development of gender studies.

Studenter måste bli "anställningsbara", har det hetat alltsedan Bologna-reformen. Men hur rymmer anställningsbarhet med genusvetenskapens politiska förändringsvilja? Anna Lundberg och Ann Werner har träffat tidigare genusstudenter och undersökt hur de ser på studierna och livet därefter. För dem är passionen en drivkraft som ständigt förhandlas.

MED PASSIONEN SOM DRIVKRAFT

En intersektionell analys av genusvetenskap, de studerande och arbetslivet

ANNA LUNDBERG OCH ANN WERNER

Förhållandet mellan humanistiska och samhällsvetenskapliga högskolestudier och arbetsmarknadens behov har varit föremål för debatt i Sverige de senaste åren, en debatt som i hög grad berör ämnet genusvetenskap. I diskussionerna har nyttan av främst humanistiska, men också samhällsvetenskapliga högskolestudier både ifrågasatts och försvarats (Fölster, Kreicbergs och Sahlén 2011; Ekström och Sörlin 2012; Forser och Karlsohn 2013). Diskussionerna genererade ett intresse för att specifikt undersöka hur genusvetenskaplig utbildning, dess studerande, deras arbetsmarknad, nytta och bildning hänger samman. Under våren 2012 genomfördes en svensk nationell alumniundersökning där förhållandet mellan studier i ämnet genusvetenskap och rörelser på arbetsmarknaden undersöktes (Lundberg och Werner 2013). Undersökningen hämtade inspiration från en europeisk studie av utbildning och arbete bland kvinnor som studerat genusvetenskap eller motsvarande (Griffin 2005). Antalet personer som studerat kvinnovetenskap/genusvetenskap i Sverige sedan ämnet startade på 1970-talet är vid det här laget omfattande och flertalet av dem är nu aktiva på arbetsmarknaden. Den landsomfattande alumniundersökningen utgick ifrån tre frågställningar:

- De studerande i genusvetenskap: Vilka är de?
- Hur ser de på sin utbildning?
- Vad gör de examinerade studenterna efter studierna?

I studien ingick också frågor som kartlade relationen mellan studier och privatliv. Via såväl kvantitativ som kvalitativ metod kartlades hur de studerande ser på sin genusvetenskapliga utbildning i relation till frågor kring arbete och privatliv. Genusvetenskapliga studier tillhör en typ av humanistisk och samhällsvetenskaplig utbildning där explicit professionsanknytning saknas, vilket genererade en diskussion i studien kring genusvetenskapens fokus på generiska kunskaper: Vad innebär vaghet gällande yrkesroll för de studerande och deras rörelser mellan studier och arbetsmarknad? Vilka kunskaper och kompetenser har den studerande efter genomgången utbildning, och hur ser relationerna mellan utbildning och yrkespraktik ut?

Med en diskussion baserad på dessa frågor gav undersökningen, som publicerades i rapportform, en fyllig bild av den genusvetenskapliga utbildningen i Sverige på 2000-talet, liksom av studenternas bakgrund och arbetsliv (Lundberg och Werner 2013).

Den här artikeln tar avstamp i den nationella undersökningens resultat med syfte att genomföra en mer långtgående analys. Vi utgår ifrån tre frågeställningar baserade på de stora utmaningar vi identifierar i undersökningens resultat: 1) Hur formas de studerandes syn på sin utbildning i relationen mellan genusvetenskapens generiska inriktning och arbetsmarknaden? 2) Hur kan genusvetenskapens studerande, deras tal om genusvetenskap och arbete förstås utifrån ett intersektionellt perspektiv? Och slutligen: 3) I vilka framtida möjliga riktningar kan genusvetenskapen välja att gå vad gäller dessa frågor? Med hjälp av en intersektionell ansats och begreppen ”glapp”, ”i synk” och ”bekvämt” analyseras alumniundersökningens resultat utifrån dessa frågeställningar.

Intersektionella perspektiv och analytiska begrepp

Artikeln är disponerad enligt följande: Initialt redogör vi för artikelns teori och metod. Den resterande artikeln bygger på tre delar: I del ett redogör vi i korta drag för den empiriska undersökning som artikeln vilar på, samt för dess bakgrund. Del två utgörs av en analys av studiens resultat utifrån valda frågeställningar och teoretiska utgångspunkter. I del tre presenterar vi några tänkbara konkreta sätt att arbeta vidare utifrån undersökningen och artikelns analyser. Syftet med upplägget är att både redogöra för den bild alumniundersökningen ger, analysera resultatbildens komplexitet med hjälp av teoretiska verktyg, men också att mot bakgrund av undersökning och analys peka ut möjliga handlingsalternativ för genusvetenskapen som fält inom högre utbildning. I vårt tillvägagångssätt söker vi kombinera kritisk analys med konkreta förslag genom att granska resultaten och därefter peka på tentativa vägar att gå. På så sätt ska texten betraktas som ett inlägg i diskussionen om framtidens genusvetenskap.

Den här artikeln utgör en genusvetenskaplig analys av ämnet genusvetenskap i Sverige idag. Genusvetenskapen förstås som differentierad, och föränderlig, då den utvecklats i nära samarbete med olika nationella feministiska rörelser i Europa men samordnats genom Bolognaprocesen (Hemmings 2008). Enligt Nina Lykke med flera överskrider genusvetenskapen och genusforskningen inte bara traditionella disciplinära gränser, utan bidrar också med annan (feministiskt grundad) kunskap än andra discipliner (jämför Pryse 2000; Boxer 2000; Lykke 2009; Hemmings 2012). Artikeln tar ett intersektionellt grepp om det empiriska materialet såtillvida att den ämnar belysa genusvetenskapen utifrån multipla, rörliga och interagerande maktordningar, ordningar som är en central del av genusvetenskapens fokus (Crenshaw 1991; Verloo 2006; Walby, Armstrong och Strid 2012a; Walby, Armstrong och Strid 2012b). Maktordningar som innefattar fler hierarkiska system och sociala relationer än genus (Sandell och Mulinari 2006: 10). Vi använder oss av Dorthe Staunæss (2003: 102) bearbetning av intersektionalitetsbegreppet som innebär att se sociala kategorier som viktiga skillnadskapande och samverkande delar av subjektiviteter, att majoritetens sociala kategorier också inkluderas i intersektionella analyser och slutligen att kategorier inte kan adderas utan analyseras i samspel (Staunæss 2003: 102f). Detta innebär enligt Staunæss att intersektioner och hierarkier inte är förutbestämda utan görs i ett sammanhang (Staunæss 2003: 102f). Vi menar att det inte bara är genusvetenskapens studerande

och lärare som görs i ett intersektionellt samspel, utan även betydelsen av genusvetenskapen som sådan. Clare Hemmings (2012: 138) har argumenterat för att det

**Forskare har debatterat om
kön/genus har, eller bör
ha, en särställning inom
genusvetenskapen eller vara en
maktordning bland andra.**

feministiska politiska projekt som genusvetenskapen bygger på är färgat av en affektiv dissonans. En dissonans mellan feminister som, utifrån differentierade maktpositioner och privilegier baserade på exempelvis klass och etnicitet, sätter olika maktfrågor i centrum för den feministiska politiken och vetenskapen. Affektiv dissonans ger upphov till stridsfrågor som speglar de intersektioner och hierarkier som finns både utom och inom genusvetenskapen. En stridsfråga har enligt Ulla Manns (2009: 295f) varit betydelsen av kön/genus i intersektionell teori i Norden. Forskare har debatterat om kön/genus har, eller bör ha, en särställning inom genusvetenskapen eller vara en maktordning bland andra. Här menar vi att angreppssättet hämtat från Staunæss har en styrka i att det fokuserar maktordningar, maktstrukturer och subjektpositioner, snarare än grupper (se Manns 2009: 296), och att genusvetenskaplig analys har i uppgift att behandla just maktordningar. Att intersektioner, subjektpositioner och hierarkier får betydelse för vilka vägar som är möjliga genom universitets- och högskolestudier,

och på arbetsmarknaden efteråt, har visats av bland andra Paulina de los Reyes (2007: 48f). Hon diskuterar hur samverkande föreställningar om kön, etnicitet och religion är avgörande för universitetsanställdas karriärmöjligheter. Caroline Berggren (2011) har undersökt övergången från högre utbildning till arbetsliv och funnit att kön, klass och nationalitet (de sociala kategorier hon använder) får betydelse för studenternas karriär. Samspelet är komplext enligt Berggren då offentlig och privat sektor tycks värdera sociala kategorier på olika sätt: Privilegierad klassbakgrund ger större fördelar i privat sektor och manligt kön i offentlig sektor (Berggren 2011: 99). Julia Orupabo (2014) har dragit liknande slutsatser i en kritisk analys av begreppet "kompetens" och hur det konstrueras genom intersektioner av kön och etnicitet i övergången från högre utbildning till arbete i Norge. Forskning om högre utbildning och arbetsmarknad är ett stort fält som inte kan täckas in här. Artikelns teoretiska utgångspunkt finns i den intersektionella ansatsen och texten förhåller sig till intersektionella och feministiska studier av högre utbildning i (främst) Sverige (Berggren 2006, 2011; de los Reyes 2007; Mählck 2012, 2013; Orupabo 2014). Paula Mählck (2012, 2013) har särskilt uppmärksammat vithetens betydelse inom svensk högre utbildning. Mählck (2013: 72) avtäckar relationerna mellan vithetsnormer och genus i migrantkvinnors erfarenheter av rasism och sexism på ett svenskt universitet och drar slutsatsen att vithetens privilegier konstrueras genom påstådd färgblindhet och (osynliga) privilegier för svensk vithet. Analyser av intersektioner

utifrån kritiska vithetsstudier har i svensk genusvetenskap på senare år ofta inspirerats av Sara Ahmed (2010; 2012) vars studier av vithet inom högre utbildning (Ahmed 2012) analyserar samverkande förkroppsligade maktordningar (främst ras och kön) ur ett fenomenologiskt perspektiv. I den här artikeln studerar vi intersektionella subjektiviteter som kommer till uttryck i enkätresultat och intervjuer, inte materiella/kroppliga upplevelser, och utgår på så sätt från ett annat teoretiskt ramverk än Ahmed. Den kritiska vithetsforskning som inspirerats av Ahmed (2010) är likväl relevant för vår diskussion om subjektivitet och intersektionalitet inom genusvetenskap då den tar upp samverkande maktrelationer inom akademien vilket vår analys också fokuserar.

I föreliggande artikel analyseras några teman, utifrån frågeställningarna ovan, med hjälp av främst begreppet "glapp" (Åse 2000: 55) som syftar till att undersöka fenomen som diskursivt förstås som inkommensurabla trots att de faktiskt samexisterar i praktiken, samt hur relationen mellan fenomenen skapar ett system av över- och underordning. Cecilia Åse (2000) använder begreppet för att förstå hur diskursiv skillnad skapas mellan positionerna kvinna och polis. Glappet gör enligt Åse att kvinnor kan inta rollen som polis "trots att" de är kvinnor, dock avskiljs de från den ospecificerade helheten/normaliteten som utgör "poliser" och därmed blir de heller inte betraktade som "riktiga" poliser. Glapp uppstår när två föreställningar är svårkombinerade, när de krockar, när implicita och explicita hierarkier uppstår kring vad som är

”riktigt” och inte. I den här artikeln används begreppet för att studera glapp som uppstår i uppfattningar om hur genusvetenskaplig utbildning, nytta och arbete hänger ihop eller ej i resultaten från enkäten och intervjuerna, samt relationen mellan uppfattningar om nytta och teori, studenternas bakgrund och teoretiskt innehåll i kurserna. Genom det analytiska verktyget glapp synar vi samspelet mellan sociala kategorier och hierarkier i subjektifieringarna från materialet, särskilt där deltagarnas föreställningar inte tycks hänga samman. Slutligen använder vi oss av begreppen ”i synk” (Staunæss 2003) och ”bekväm” (Ahmed 2010) för att förstå upplevelsen av att känna eller inte känna sig bekväm i det sociala sammanhang och den kulturella föreställningsvärld en rör sig i. Begreppen korrelerar med varandra, men Staunæss begrepp har skapats i intersektionell empiribaserad forskning, medan Ahmeds begrepp är hämtat från hennes fenomenologiska och kritiska analys av vithet. Att vara i synk innebär att en upplever att en flyter med och inte möter motstånd i det sociala och kulturella sammanhang en befinner sig i (Staunæss 2003). Upplevelsen av bekvämhet genereras när ett subjekt förkroppsligar de förväntningar och föreställningar som präglar sammanhanget – exempelvis, enligt Sara Ahmed (2010: 58f) har en bekväm person en friktionsfri upplevelse av arbetslivet eller universitetet. Den institutionella miljön blir till en förlängning av subjektets vara i världen. Nedan följer nu en sammanfattning av empirin och sedan en analys av densamma. Genomgående är det informanternas *uppfattningar* om sig själva, genusvetenskap och arbetsliv som utgör grunden för analysen.

Alumniundersökningens metod och material

Undersökningen som utgör artikelns empiriska material har genomförts i regi av Nationella sekretariatet för genusforskning och inom ramen för ett nationellt samarbete mellan de svenska lärosäten som erbjuder utbildning i genusvetenskap på grundnivå och avancerad nivå. Undersökningen utgjorde också ett led i arbetet med att stärka samverkan mellan genusvetenskapliga studiemiljöer på svenska lärosäten. Dess kvantitativa del baserades på en enkät med frågor kring de områden som angivits ovan. Målpopulationen bestod av personer som studerat eller studerar genusvetenskap vid svenskt lärosäte. Ur målpopulationen valdes dels samtliga studerande som i Sverige avlagt en filosofie kandidatexamen eller master/magisterexamen i genusvetenskap, dels tre årskullar av studerande som examinerats på en grundkurs i genusvetenskap. Detta för att nå såväl de som specialiserat sig inom ämnet som de som bara läst en termin och kombinerat ämnet med andra utbildningar. Enkäten bestod av totalt 67 frågor med ett antal delfrågor varav majoriteten hade svarsalternativ på en fyrgradig attitydskala. Av 1791 utvalda respondenter erhöles totalt 606 svar, vilket ger en svarsfrekvens om 34 procent. Svarsfrekvensen är låg men att betrakta som vanlig för en enkätundersökning idag (jämför Hörngren 2010).

Enkätundersökningens resultat följdes upp med tre fokusgruppsintervjuer om 4-6 personer i varje grupp. Deltagarna hämtades från en slumpmässigt blandad lista som genererats utifrån enkätundersökningens sista fråga, om de svarande önskade delta i en gruppintervju med fokus på de frågor som enkäten tagit upp. Majoriteten av de intervjuade definierade sig som kvinnor, män deltog vid samtliga intervjutillfällen, dock inte personer som definierade sig som annat eller både och. Bland de intervjuade fanns personer som läst en termin genusvetenskap och personer som hade en examen på kandidatnivå eller magister/masternivå i genusvetenskap. Den kvalitativa delen av undersökningen genomfördes i syfte att fördjupa och problematisera svaren i enkäten, och resultaten från intervjuerna ligger i hög utsträckning i linje med den kvantitativa delen. De tre intervjuerna var också sinsemellan relativt samstämmiga och gav uttryck för liknande erfarenheter och tankar.

Resultaten från enkäten och transkriberingar av intervjuerna har som nämnts ovan tidigare presenterats i en rapport (Lundberg och Werner 2013).

Vit medelklass med tygkassar – Undersökningens resultat

Undersökningens resultat kan sammanfattas enligt följande:

De studerande i genusvetenskap: Vilka är de?

Den generella bild som framträder i svaren är att gruppen domineras av personer som definierar sig som kvinnor och födda i Sverige med välutbildade föräldrar, också de anges i

stor utsträckning vara födda i Sverige. En av informanterna i fokusgruppsintervjuerna beskriver de studerande i genusvetenskap som ”vit medelklass med tygkassar” (Lundberg och Werner 2013: 26). Bland föräldrarna anges andelen akademiskt utbildade vara högre än landets genomsnitt. Samtidigt säger många svarande att de har föräldrar som saknar eftergymnasial utbildning. Att andelen utomeuropeiskt födda är låg på svenska universitet och högskolor generellt har visats i tidigare forskning om högre utbildning (de los Reyes 2007). Forskning visar att svenskdominansen och medelklassigheten som resultaten från vår undersökning beskriver inom genusvetenskap inte är unik för ämnet utan också präglar annan högre utbildning, inte minst inom humaniora och samhällsvetenskap (Berggren 2006; Synen på studierna 2010). Deltagarna i fokusgruppsintervjuerna återkommer till studentgruppens sammansättning och talar om den i explicita termer av klass och etnicitet: ”I min a-kurs var det inte totalt vitt och totalt medelklassigt. Men det fanns ändå en sådan dominans” säger en student. En annan student, som också läst andra kurser på universitetet säger: ”Jag har aldrig känt mig så påmind om min arbetarklassbakgrund [som i genusvetenskapen]” och pekar därmed på ämnets socioekonomiska prägel. Hen får medhåll från flera andra i fokusgruppen. Dominansen av kvinnoidentifierade väcker inte samma diskussion i fokusgrupperna.

Hur ser informanterna på den genusvetenskapliga utbildningen?

Här uppger en övervägande del att utbildningen varit mycket bra eller bra.

Endast tre procent anser att den varit mindre bra. Ett annat tydligt resultat vad gäller de studerandes syn på genusvetenskap är att majoriteten anger att de sökte sig till ämnet på grund av ett passionerat intresse för dess innehåll, snarare än att se studierna som ett karriärsmedvetet val relaterat till framtida yrkesverksamhet.

Intresse för feminism, intersektionalitet, jämställdhetsfrågor, maktfrågor, en upplevelse av att någonting är orättvist i vår kultur och vårt samhälle, samt viljan att göra någonting åt det anges som orsak till att många av de svarande valde studier i genusvetenskap. Att välja studieinriktning utifrån personliga intressen förstods av flera informanter i intervjuerna som ett klassprivilegium i viss utsträckning, och som en vanlig anledning till att studera inom hela humaniora- och samhällsvetenskapsfältet. Varken det personliga intresset eller studentsammansättningen beskrevs av studenterna som neutrala, utan något som främst är förunnat de studerande som kommer ifrån en bakgrund i ekonomisk trygghet och/eller har föräldrar med högre utbildning. Genusvetenskapen kan också upplevas som elitistisk. En informant beskriver det så här:

Genusvetenskap är fruktansvärt elitistiskt. Alltså, bara när jag sitter och lyssnar på era vokabulärer här runt, [de andra skrattar] det är uteslutningsmekanismer. Man tänker inte på det när man är privilegierad, har gått ut gymnasiet, är invidig i den här [akademiska] världen. [...] Man ställer väldigt höga krav på genusvetarstudenterna; snabbt lär du dig nu, annars hoppar du av. För det ser man ju, folk droppar ju av, de som inte orkar tempot, och att det är hård stämning.

I fokusgruppsintervjuerna, och i kommentarer till enkätsvaren, beskrivs upplevelserna av att studera genusvetenskap som värdefulla, viktiga och omvälvande, en läroprocess som påverkar hela livet. Ämnet upplevs inte vara ett ämne som bara ger kunskap om ämnesmässigt innehåll, som en kan samla på, eller en uppsättning färdigheter att använda. Istället beskrivs vinsten med genusstudier som en ny blick på världen och livet. Detta resultat kan exemplifieras med att 89 procent av de svarande angav att genusvetenskapen hade påverkat dem i deras privatliv. I fokusgruppintervjuerna och i de öppna enkätsvaren kommenterades de genom utbildningen förvärvade "genusglasögonen" som en process utan återvändo, upplevelsen av att studierna förändrade allt (jämför Silius 2005).

I fråga om förvärvade kunskaper och kompetenser angavs främst att utbildningen förmedlat kunskap kring genus och jämställdhetsfrågor, samt förmåga att analysera dessa förhållanden, och att utbildningen förmedlat kunskap om kritiskt tänkande. Inte minst förmågan till kritisk analys framhålls som av stor vikt. Denna förmåga gav möjlighet att möta samhället och omvärlden på nya sätt.

Så här talar en av de intervjuade, som arbetar inom vården, om sin utbildning:

Sverige, vårt samhälle och vården [...] är så jävla självgott och tycker att man har sanningen och de bästa redskapen. Genusvetenskapen har hjälpt mig att ifrågasätta det för att se att det finns andra sätt vi kan göra, som kan vara bättre för andra människor, så att just det där ifrågasättandet på något sätt av de bestämda ordningarna som jag mött på andra ställen har varit det helhetsmässigt bästa [med genusvetenskapen].

Vad gör de examinerade studenterna efter studierna?

Studien visar att antalet personer som anger att de är arbetssökande bland de som svarat på enkäten är lågt, endast tre procent. Resultatet stämmer överens med siffran som framkommit då Göteborgs universitet utförde en alumniundersökning bland lärosätets samhällsvetare (Synen på studierna 2010). Bland dem som anger att de förvärvsarbetar är diversiteten omfattande; genusvetarna står att finna i snart sagt alla samhällets sektorer. De arbetar som allt från administrativ chef, via brandman och sexolog, till forskare, jämställdhetsstrateg och genuspedagog. Majoriteten av de förvärvsarbetande är tillsvidareanställda, och respondenterna sprider sig mellan anställning i privat och offentlig sektor.

Resultaten om övergången mellan studier i genusvetenskap och arbete/arbetsmarknad visar sammantaget upp en intresseväckande ambivalens och mångsidighet: Trots att antalet arbetssökande bland respondenterna anges som mycket lågt är det få av dem som sätter sin framgång på arbetsmarknaden i samband med det faktum att de studerat genusvetenskap, eller med kategorier som klass, etnicitet eller kön. Många hade också svårt att tydligt se vilken typ av arbete de kunde söka efter avslutad utbildning i genusvetenskap. Studierna i genusvetenskap tycks alltså inte ingå i en genomtänkt arbetsmarknadsstrategi. Förväntningarna på eller tilltron till att studierna i genusvetenskap skulle leda till arbete är i undersökningen modesta. Samtidigt önskade en hög andel av respondenterna, 70 procent, mer information om och kopplingar till arbetsmarknaden under studietiden.

Parallellt med längtan efter tydligare arbetsmarknadsanknytning upplever flertalet av de svarande, 64 procent, intressant nog att den genusvetenskapliga utbildningens innehåll är relevant, helt eller i någon mån, i relation till den arbetsmarknad de mött. En majoritet av de svarande, sammantaget 62 procent, anger också att de arbetar med något eller några av de problemområden som tagits upp inom ramen för den genusvetenskapliga utbildningen. 16 procent uppger att de genusvetenskapliga områdena återfinns i den svarandes huvudsakliga arbetsuppgifter. Kunskaper i genus- och jämställdhetsfrågor anges i hög utsträckning som viktiga i arbetslivet av 40 procent av de svarande, och som i någon mån viktiga av

37 procent. Kunskaper om maktförhållanden kring genus och intersektionalitet anses som viktiga i nästan lika hög utsträckning.

I alumnernas syn på genusvetenskaplig utbildning i relation till förvärvsarbete uppstår alltså en komplexitet: Å ena sidan är antalet som anger sig vara arbetsökande lågt i undersökningen, vilket de svarande inte sätter i samband med genusvetenskaplig utbildning. Å andra sidan är studierna enligt dem inte en del av medveten karriärsplanering utan sker utifrån intresse och passion. Å ena sidan efterfrågar en överväldigande majoritet en tydligare arbetsmarknadskoppling. Å andra sidan uppger flertalet av de svarande att de anser att utbildningens innehåll varit relevant på den arbetsmarknad de mött. Komplexiteten framträder också i den generella nöjdheten med utbildningen, som kopplas till genusvetenskapens breda och kritiska ansats vad gäller kunskaper om till exempel genus, sexualitet och intersektionalitet. Ämnets teoretiska inslag beskrivs som samhällsnyttigt på bred front: ”Det avancerade teoretiska puttar på [samhällsutvecklingen]” säger en informant. Bland de intervjuade finns bitvis en i det närmaste euforisk beskrivning av det omvälvande och samtidigt (enligt dem) totalt icke-arbetsmarknadsanpassade kunskapsstoff som kom dem till godo via utbildningen:

Det fanns ingen som helst inriktning mot arbetsmarknaden när jag läste. [...] Det finns ingen som helst samhällsnytta i det här, om ni visste vad vi gör hela dagarna så skulle ni dra in utbildningen [skratt]. Men det här är helt fantastiskt för mig och de andra, för vår syn på oss själva och på världen.

Parallellt med denna utpräglade nöjdhet med utbildningens teoretiska kunskapsfokus och kritiska bildningspotential uttryckte deltagarna i fokusgrupperna också en stark längtan efter vad som repetitivt kallas ett ”riktigt jobb”, vilket speglar enkätundersökningens uttalade önskan om tydligare arbetsmarknadskopplingar:

Detta att man inte får en titel och ett yrke. Det har hänt att jag saknat det. Mellan det att jag tog examen och att jag fick ett jobb så var jag arbetsökande. Och jag minns att jag satt hos tandläkaren och tänkte: Åh, tänk att vara tandläkare! Och när någon frågar: ”Vad är du då?” [så svarar man] ”Ja, jag är tandläkare”. [Längtansfullt:] Det skulle vara skönt! [De övriga skrattar och hummar instämmande].

Enligt informanter är alltså genusvetare inte en gångbar yrkestitel på den samtida arbetsmarknaden. Men samtidigt som intervjudeltagarna närde en längtan efter en tydlig yrkestitel visade de generellt sett upp en ambivalens; de verkade inte villiga att gå miste om en enda av de generiska poäng de tagit i sin utbildning.

Sammanfattningsvis pekar resultaten från undersökningen vad gäller utbildning och förvärvsarbete på en känsla av att genusvetenskaplig kompetens inte riktigt passar in på den rådande arbetsmarkanden. De genusvetenskapliga kunskaperna anses förvisso vara av avsevärd vikt och samhällsrelevans, men de kan inte oproblematiskt omsättas i arbetsmarknadens yrkeskategorier och uppgifter.

Ett annat intressant resultat som knyter an till detta handlar om genusvetenskapen som tillgång eller risk på arbetsmarkanden. På enkätfrågan: Upplevde du att din genuskompetens betraktades som en tillgång då du sökte ditt nuvarande arbete? svarar 32 procent ”inte alls”, medan 20 procent svarar ”i hög utsträckning” medan resten av de svarande fördelar sig mellan de två mindre härddragna svarsalternativen. Under intervjuerna diskuterade deltagarna ingående sin genusvetenskapliga utbildning, med dess kopplingar till feminism, aktivism, kritisk maktanalys och antirasism, som en risk eller tillgång på arbetsmarknaden:

Jag har haft sådana diskussioner med kompisar; ska man ha med sig det [genusvetenskaplig utbildning] i sin CV? När ser det bra ut att folk tänker att man är feminist? [...] Nu tänker jag; så jäkla löjligt och hur rädda vi var. Det fanns en jätterädsla att inte få jobb. Det är tufft, och det är en jätteteoretisk akademisk utbildning. [...] Hur ska man sälja in sig? ”Jag har läst den här kursen, den gav mig en euforisk känsla?” [...] Nu tänker jag att det är otroligt användbart, men då, det var en väldigt rädsla.

Några av informanterna beskriver hur de ”smyger in” sin genusvetenskapliga kompetens. Andra vittnar om en mer radikal form av censur i vilken de är tysta om genusvetenskaplig utbildning. Slutligen, och på tvärs mot beskrivningarna av hur genusvetenskaplig kompetens måste smygas, förhandlas och censureras in i arbetsmarknadssammanhang, framkommer i enkätsvaren och i intervjuerna, att arbetstillfällen som svarar mot genusvetenskaplig kompetens finns och möjligen ökar till antal. Bland de intervjuade antyds att den genusvetenskapliga kompetensen och professionen etablerar sig i allt större utsträckning på arbetsmarknaden.

Analys av studiens resultat

Utifrån artikelns frågeställningar vill vi här diskutera hur vi utifrån ett genusvetenskapligt intersektionellt perspektiv kan förstå dels resultatbildens ambivalens kring generisk bildning och arbetsmarknadskoppling, dels studentgruppen i termer av svenskhet och medelklass, samt hur dessa delar hänger samman. Resultaten vad gäller de studerandes syn på sin utbildning, dess generiska inriktning och dess kopplingar till arbetsmarknad visar på en rad intressanta hierarkiska glapp kring vad som benämns som ”på riktigt” (Åse 2000: 55). Genusvetarna som

deltagit i studien värdesätter sin utbildning, dess breda kritiska innehåll och vad det tillför, både i termer av bildning och i termer av kompetenser att använda på arbetsmarkanden. Likväl tycks de inte se den genusvetenskapliga utbildningen och arbetet som sammanhängande. Det finns en återkommande oro, obekvämheter och önskan om tydlighet i relationen mellan den genusvetenskap de sökt utifrån passionerat intresse och den arbetsmarknad där de sedan ska verka. Oron och obekvämheter kan sammanfattas i lustfyllda dagdrömmar om en gångbar yrkestitel; ett "riktigt jobb".

Framställningen av genusvetenskap i relation till samtida arbetsmarknad kan förstås i termer av Åses (2000) glapp. I de studerandes berättelser skapas ett glapp mellan genusvetenskapens innehåll och förvärvsarbetets villkor. Ämnet blir hierarkiskt underordnat då det inte upplevs ge omedelbar användbarhet. I framställningarnas förhandlingar kring kunskap och arbete framträder glappets karaktär av "trots att"; trots sin generiska utbildning och feministiska kurser som ger euforisk känsla har de studerande fått jobb. Trots att studierna uppfattades som befriade från nyttotänkande beskriver de studerande sedan att de förvärvsarbetat och då ofta använt sina genuskunskaper. Det ska nämnas att den här oron och de här glappen inte är någonting exklusivt för genusvetenskap. Den vaghet som präglar vägarna mellan högre utbildning och arbete utgör förmodligen en källa till oro för många studerande, eftersom högre utbildning enligt svensk lagstiftning inte kan eller ska utformas

efter samtidens arbetsmarknad och dess behov, utan erbjuda färdigheter som kritiskt tänkande, vetenskapsteoretisk grund och metodologiska kunskaper och därmed ge de studerande kompetenser som fungerar brett och över tid. En studie från Högskoleverket visar att studerande i juridik känner samma oro och riktar samma typ av kritik gällande bristande arbetsmarknadsanknytning mot sin utbildning (Holmvall och Södling 2006). Det specifika för genusvetenskapens studerande återfinns däremot i oron som uttrycks kring utbildningens koppling till feminism, vilket vi återkommer till.

Det uttryckta behovet av tydlighet, utstakade vägar och "riktiga" jobb riktar ljuset vidare mot vad denna eftertraktade riktighet består i, den kan förstås som en riktning; en orientering mot att utbildningen ska ge framtida användbarhet. Samtida svensk arbetsmarknad har under de senaste decennierna i allt högre grad utformats efter marknadsekonomisk logik, vilket implicerar att individuell konkurrens, ekonomisk vinst, mätbara resultat och (kortsiktig) rationalitet styr även organisationer som inte traditionellt varit vinstdrivande företag: detta har kallats "new public management" (Thomas och Davies 2002). Enkätundersökningen visar att genusvetenskaplig kunskap används i arbetslivet, både inom eget företagande och myndighetsverksamhet. Dessa verksamheter färgas idag av närvaron av den marknadsekonomiska diskursen. Men den kritiska genusvetenskapliga kunskapen utgör på flera plan samtidigt en idémässig antites till denna användning och på så sätt uppstår ytterligare ett glapp i hur genusvetarna kan förstå kritisk kunskap

på arbetsmarknaden. Genusvetenskapen placerar intersektionella och könade maktrelationer i centrum. Därmed genomskärs genusvetenskapen av feministiska idéer och kritiska kunskapstraditioner. Att kunskap om rasistiska, ojämsställda, ojämlika, misogyn, sexistiska, och homofoba strukturer i hög grad behövs i samtiden är uppenbart (Larsson 2012) – men de är inte nödvändigtvis marknadsekonomiskt motiverade. Caroline Berggren (2011) har snarare visat att arbetsmarknaden, privat såväl som offentlig sektor, reproducerar maktstrukturer i sin rekrytering av anställda. Allt detta bildar en fond mot vilken de studerandes diskussioner om genusvetenskap som hot eller tillgång ska läsas. Att de, som en informant uttrycker det, ibland ”kniper käft om genusbiten”, att de censurerar, förhandlar, smyger in sin genusvetenskapliga kunskap i yrkesverksamhet, att de är rädda för att bli uppfattade som jobbige politiska aktivister och feminister måste förstås mot bakgrund av bland annat Bolognareformen, och dess påföljande diskussioner om anställningsbarhet där möjligheten att översätta och omsätta förvärvat kunskap på arbetsmarknaden förstärks. Diskussionen om anställningsbarhet pekar mot samtida idéer om arbete, kompetens och professionalitet (Orupabo 2014) som inte premierar den kritiska, tidskrävande analys av komplexa och motsägelsefulla hierarkiska ordningar som är viktig inom genusvetenskapen (jämför Rönblom 2011) och som snarare, i linje med stora delar av annan humanistisk och samhällsvetenskaplig utbildning, förvaltar högskolans bildningsuppdag. Premieringen av översättningsbar

kunskap, och det förstärkta bandet mellan högre utbildning och arbetsmarknad tar sig uttryck i hög status för tydliga, ”riktiga” och igenkännbara yrkeskategorier; sjuksköterska och polis, controller och tandläkare, yrkespositioner som kodas i samverkande maktordningar som genus, klass och etnicitet (jämför Orupabo 2014). Arbetslivets möjligheter måste därmed förstås i termer av de positioner som genusvetarstudenterna kan fylla utifrån svenska könade och klasade positioner.

Inom intersektionell och anti-rasistisk feministisk forskning har olika begrepp myntats som beskriver situationer, där tilldelade subjektspositioner inte fungerar i linje med rådande diskurs. Den danska intersektionalitetsforskaren Dorthe Staunæss använder i sin undersökning om dansk grundskola begreppet att ”vara i synk” för att beskriva hur olika elever synkar respektive inte synkar med den danska skolmiljöns implicita och explicita regelsystem (Staunæss 2003). Subjekt i synk, eller som professorn i ras- och kulturstudier Sara Ahmed kallar det, att vara ”bekvämt” med rådande diskurs, är behagliga (Ahmed 2010). Ett bekvämt subjekt kan motståndslöst agera i samklang med det sammanhang där hen befinner sig, hen fungerar som en förlängning eller förstärkning av rådande ordning. På samma sätt är det olustigt och obekvämt att vara i osynk. Det skaver, det är ett tillstånd av tröghet och motstånd, du måste ofta arbeta ganska hårt om du vill röra dig inom ramen för sammanhanget. Till skillnad från de obekväma subjekt i osynk som Ahmed och Staunæss skriver om har de studerande i genusvetenskap

medvetet eller omedvetet, genom val av utbildning, försatt sig i en utgångspunkt av obekvämheter i relation till arbetsmarknadsdiskursens förväntningar på tydlighet och kunskaper formulerade i enlighet med olika yrkeskategoriers kunskapsområden. Intresset för de genusvetenskapliga frågorna, eller strävan/viljan att göra någonting åt de orättvisor som de studerande upplevt, har för många varit så stark att de valt en generell utbildning, som inte på ett tydligt sätt pekar fram mot en specifik yrkeskategori. Henrik Berggren (2012) menar att i en tid när arbetsmarknaden är mer osäker och föränderlig än tidigare intresserar sig studenter i högre utsträckning för utbildningar som leder till trygg anställning, ”riktiga jobb”, snarare än för de utbildningar som är intellektuellt utmanande och fokuserar reflektion och kritiskt tänkande. Han beskriver också en högre utbildning som slits mellan bildningsuppdrag och marknadsanpassning. Förvirring uppstår: när ska personer och lärosäten lyssna till marknadens lockrop, och när ska en stå upp för demokratins behov av kritisk, fristående bildning (Berggren 2012)? Deltagarna i fokusgruppsintervjuerna visar sig välinformerade om de diskursiva motsättningar som präglar högre utbildning, inklusive genusvetenskapen, idag. Deras oro över tydlighet, riktiga jobb, censur och cv speglar på detaljerad nivå den diskurs Berggren håller fram. Utifrån ett intersektionellt perspektiv på vad som finns inom räckhåll för vilka subjekt, och i linje med Paula Mählcks (2013) forskning om vithet och högre utbildning, blir vår fråga: vem har tillgång till ett sådant ”oriktigt”, osäkert, obekvämt och av osynk präglat val

som genusvetenskap framstår som i relation till samtida arbetsmarknad? Därmed går vi över till artikelns andra frågeställning, som rör genusvetenskapens studerande.

Deras oro över tydlighet, riktiga jobb, censur och cv speglar på detaljerad nivå den diskurs Berggren håller fram.

De studerandes bakgrund, i termer av socialt och kulturellt kapital, är bland de som deltar i undersökningen präglad av akademiskt utbildade föräldrar och svenskfödda föräldrar. Unga kvinnor från medelklassen som är svenska och vita anses också av fokusgruppdeltagarna präglade studentgrupperna och lärarlaget i genusvetenskap. När Sara Ahmed beskriver rasifierade subjektpositioner talar hon om hur en vit position fungerar som en subjektets ryggsäck, som trycker sin ägare framåt och uppåt i världen eller i karriären. Vitheten, snarare än någon egenskap, gör att saker och ting finns inom räckhåll för det vita subjektet (Ahmed 2010; se även Mählck 2012). På samma sätt kan en icke-vit position fungera som ett bagage som tvärtom stoppar, lägger sig i vägen, försinkar. Bagagemetaforen kan vidgas till att gälla klass och kön likväl som etnicitet/ras. Ahmed ser vithetens särskilda subjektposition inom akademien som samverkande med köns- och klassordningar. Det vita bildade bagage som många, men inte alla, genusvetare har i ryggen skall ses som en hierarkisk position skapad i ett specifikt intersektionellt sammanhang vilken möjliggör ett obekvämt

och vagt studieival. Sambandet är som Caroline Berggren visat generellt; bland studenter som tar examen inom humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnesområden utan tydlig yrkesidentitet är personer med högutbildade föräldrar överrepresenterade (Berggren 2006). Men med genusvetenskapens anspråk på kritisk maktanalys och explicita ambition att förändra ojämlika och ojämställda strukturer faller frågan i ett för ämnet specifikt ljus: deltagarna i fokusgrupperna anser att genusvetenskapen som ämne bör och ska analysera makt utifrån inte bara kön utan även sexualitet, klass, etnicitet/ras och andra makthierarkier i intersektion. De säger också att deras genusvetenskapliga utbildning oftast har innehållit sådana moment. Konsekvensen av sammansättningen av studerande och lärare blir emellertid att analysen av klass, etnicitet/ras ofta utförs ur en svensk vit medelklassposition inom den svenska genusvetenskapen. Med detta inte sagt att den analysen inte kan vara värdefull och generera kunskap, men det är en analys villkorad av särskilda erfarenheter och inte andra (jämför Ahmed 2010). En analys som genusvetarna också tar med sig in i sina yrkesroller på arbetsmarknaden.

Betraktad på det här sättet läser vi relationen studentrekrytering, genusvetenskaplig utbildning och arbetsmarknad som bestående av flera glapp och motsägelser. Å ena sidan anger deltagarna att ämnets viktigaste uppgift är att ta sig an komplexa samhälls- och kulturfenomen i termer av makt och hierarkier, och att kritiskt granska och analysera dessa med hjälp av teoretiska verktyg. Ett sådant förhållningssätt färgar

även pedagogiken inom ämnet menar deltagarna i undersökningen. Genusvetenskapen skall, i linje med högskolelagen (SFS 1992: §8) lära de studerande att göra kritiska bedömningar och tolkningar. Å andra sidan kan ämnet med ett sådant maktkritiskt och intersektionellt fokus inte nöja sig med en sådan sned rekrytering. Genusvetenskapen är som alla andra verksamheter präglad av de subjektspositioner som verkar där, av de samverkande ordningar av kön, klass och etnicitet/ras som beskrivits i fokusgrupperna och kartlagts i enkätresultaten. Här ser vi genusvetenskapens position och möjlighet som på flera sätt unik då ämnet genom sin bakgrund i och koppling till feminism lägger sig i skärningspunkten mellan akademisk abstraktion och praktiskt aktivistiskt och politiskt engagemang. Den här för ämnet karakteristiska positionen skulle kunna lyftas fram på ett tydligare sätt i termer av det Sverker Sörlin och Anders Ekström kallar en ”andra gradens specialisering” (Ekström och Sörlin 2012). Det innebär att den studerande genom utbildningens innehåll förvärvar en avancerad förmåga att kritiskt granska och förstå samhälls- och kulturfenomen ur flera teoretiska och pragmatiska positioner. En specialisering som också samverkar med de subjektspositioner genusvetarna kan innebo. De studerande i genusvetenskap anser sig erövra abstrakt teoretisk kunskap, men också förmågan att använda denna kunskap i vardagliga praktiker på så sätt att kunskapen blir sammanhangsskapande, vilket enligt dem är användbart på flera fält. Julia Orupabo (2014: 284) har visat att studerande i Norge konstruerar idéer om vad ”kompetens” är

utifrån sina föreställningar om kön, etnicitet och föreliggande yrkeskategori. Att vara kompetent på sitt fält är därmed enligt Orupabo beroende av subjektivitet i relation till yrkesroll och genusvetarnas kompetens kan förstås på samma sätt: som konstruerad av vilka de är i relation till de kritiska analytiska kunskaper de förvärvar. Exempel på områden där behov av den genusvetenskapliga kunskapen anses finnas är i skolans arbete med jämställdhet och jämlikhet, i arbetslivets organisation, i offentlig sektors ökade krav på rättvis upphandling, både på svensk och europeisk nivå och i organiseringen av ett utvecklat budgetarbete. Detta är bara några platser där genusvetarna som deltog i undersökningen bidragit till att förhandla om verksamheternas utformning och betydelse. Ekström och Sörlin skriver att människor med humanistisk utbildning lider av ett artikulationsproblem: Trots att de i stora skaror befinner sig på arbetsmarknaden har de svårt att sätta ord på sitt substantiella bidrag, de har svårt att artikulera en yrkesidentitet (Ekström och Sörlin 2012). I enlighet med detta, och baserat på studiens resultat, vill vi hävda att genusvetenskapens kunskaper och kompetenser bättre kan både artikuleras och integreras i olika delar av arbetsmarknaden. Detta parallellt med att, så som Gayatri Chakravorty Spivak skriver, lyfta och erkänna genusvetenskapens absoluta beroendeförhållande till andra praktiker och kunskaper än de akademiska (Spivak 1993), och även uppmärksamma vilka maktordningar som underbyggs i arbetslivet, vilka som kan ruckas och vilka subjekspositioner som beviljas tillträde.

Ekström och Sörlins (2012) resonemang kring avsaknad av yrkesidentitet är intressant på flera sätt i relation till alumniundersökningen bland genusvetare. Undersökningen visar att studierna i genusvetenskap influerar de studerande på en rad sätt; studierna påverkar deras privatliv och tillskrivs livsförändrande kapacitet och studenterna är förankrade i arbetslivet. En informant säger: "Det var som att det lades fram en enorm mängd nycklar, som jag behövde". Genusvetenskapen kan på så vis tillskrivas en stark subjektsskapande kraft, men inte nödvändigtvis på arbetsmarknadens språk; den fungerar inte som en klart definierad "yrkesidentitet". Istället tycks genusvetenskapens subjektsskapande kraft verka mer övergripande och brett. De studerande säger sig ha fått tillgång till livsavgörande bildning, kunskaper av vikt på många av livets olika områden, samtidigt som dessa kunskaper måste riskbedömas, smygkas och förhandlas in på arbetsmarknaden. Hur kan det här förstås i termer av högre utbildnings lagstadgade uppdrag och dess arbetsmarknadskopplingar? Universitetskansler Lars Haikola skriver:

Jälvklart ska utbildning vara nyttig – för individen och för samhället. Yrkesutbildning är högskolans äldsta uppgift och kompetensförsörjningen är idag en av de största utmaningarna. Men högskolans uppdrag är bredare än så. Den högre

utbildningen ska göra studenterna till kloka, bildade och aktiva medborgare som kritiskt kan analysera mänskliga och samhälleliga fenomen. Den kritiska och kreativa högskoleutbildningen utgör basen för framtidens samhälle. Detta är en vital uppgift – inskriven i Svea Rikes Lag. Att högre utbildning fått så stort förtroende inom alla politikområden får inte medföra att den kritiska färdigheten och det bredare bildningsperspektivet i högre utbildning förminsкас (Haikola 2011).

Att genusvetenskapens studerande uppfyller den vitala uppgift som Haikola refererar till blir tydligt i alumniundersökningen men också i de utvärderingar av ämnet som Högskoleverket genomfört (HSV 2007, 2012). Det sker emellertid i ett utbildningspolitiskt sammanhang där nytta och arbetsmarknadskoppling stärks och där säkra studieval prioriteras av de studerande framför bredare bildning (jämför Berggren 2012). Det finns ett glapp mellan Haikolas betoning av bildning och kritisk analys och Berggrens beskrivning av arbetsmarknadsorienterade studenter. Ur ett intersektionellt perspektiv vill vi åter väcka frågan om vilka subjekt som väljer och stannar i en utbildning fokuserad på kritiska färdigheter och bildningsperspektiv.

Beaktat studiens resultat och vår analys av dem ser vi två problemområden som influerar varandra: Genusvetenskaplig utbildning rekryterar en relativt homogen grupp studerande; svenskfödda kvinnor med svenskfödda föräldrar med högre utbildning. Till del även svenskfödda kvinnor med arbetarklassbakgrund. Deras positioner formar genusvetenskapliga analyser och genusvetenskaplig arbetsmarknad. Utbildningen värderas högt, den beskrivs som mycket givande och genusvetarna får arbeten. Men glappet mellan utbildning och arbetsmarknad utgör enligt genusvetarna ett fundamentalt problem som föder osäkerhet.

Hands on

Mot bakgrund av alumniundersökningens resultat och vår analys av dessa vill vi avsluta artikeln med fyra förslag för genusvetenskapens fortsatta arbete. Förslag som behandlar olika områden och ligger på olika nivåer.

Studien visar att de studerande upplever oro, osynk och glapp mellan studier och arbete, och att de förhandlar, censurerar, smyger och riskbedömer sin genusvetenskapliga kunskap. Vi tar denna oro över att inte få ett jobb på allvar och menar därför att genusvetenskaplig utbildning bör stötta de studerande i dessa förhandlingar. Inte genom att ge upp ämnets kritiska tänkande, analys av hierarkiska samhällsordningar eller ambition att verka mot dessa, utan tvärtom genom att tydligare klargöra vikten av sådan kunskap i olika sammanhang. Att göra både-och. Detta är en utmaning; att stötta ämnets studerande i deras relation till rådande arbetsmarknad och att samtidigt inte förhandla bort ämnets kritiska

granskning av densamma. Vårt första förslag utgår därför ifrån Anders Ekströms och Sverker Sörlins (2012) beskrivning av humanisters vaga yrkesidentitet: som ett artikulationsproblem. Genusvetenskaplig kunskap är redan viktig, och kan betonas mycket mer, inom exempelvis utbildningssektorn: ett område där det ställs krav på genusvetenskaplig kunskap. I de nya lärokurs- och ämnesplanerna för grund- och gymnasieskola från 2011 skrivs kunskap om sexualitet, kön, identitet, jämställdhet, etnicitet fram på ett tydligt sätt, både inom ramen för skolans värdegrundarbete och inom ramen för flertalet ämnen. Mot bakgrund av att skolans verksamhet skall vila på vetenskaplig grund ser vi här tydligt hur dessa skrivningar ställer krav på genusvetenskaplig kunskap, eller med Ekström och Sörlin (2012), genusvetenskaplig andra gradens specialisering. Ett annat område där en sådan specialisering krävs består i verksamhet som implementerar lagar vad gäller motverkande av diskriminering och trakasserier samt främjandeinsatser gällande likabehandling, liksom verksamheter inom näringslivet där nya krav ställs på ansvarsfulla inköpsprocesser. Ibland behöver genusvetenskapen kombineras med annan utbildning för att detta viktiga arbete ska kunna genomföras på ett tillfredsställande sätt. En omvärldsanalys utförd av genusvetenskapliga forskare i form av ett kartläggningsarbete skulle kunna peka ut sätt att stärka de kopplingar mellan utbildning och arbete inom olika sektorer som redan finns i ämnet. Det översättningsarbete som de studerande utför skulle kunna utgöra utgångspunkt för ett sådant arbete. Vi vill

dock hålla fast vid att det finns en motsägelser i att tydliggöra genusvetenskapens bidrag på arbetsmarknaden, och samtidigt, så som sker inom ämnet, kritiskt granska marknadens logiker och subjektspositioner.

Genusvetarna behöver rustas för att hantera utmaningen att vara obekväma i samhället, på universitet och på arbetsmarknaden.

Detta är en balansgång som måste ske med tydlig förankring i genusvetenskapens kritiska vetenskapliga tradition. Arbetet med kopplingar mellan utbildning och arbetsmarknad måste ske på ämnets premisser.

Vårt andra förslag behandlar också det studiens resultat där informanter vittnar om att de censurerar, riskbedömer och tvingas smyga in sin genusvetenskapliga kunskap, vilket ska förstås mot bakgrund av genusvetenskapens kopplingar till feministisk samhällskritik. Genusvetenskaplig kunskap kan därmed inte förväntas bli bekväm på arbetsmarknaden så länge könade, klassade, rasifierade och sexualiserade maktojämlikheter präglar samhället. Genusvetarens obekvämheter kommer så att säga med paketet. Här efterlyser vi, liksom flera av undersökningens informanter, en levande inomvetenskaplig diskussion kring detta dilemma. Genusvetarna behöver rustas för att hantera utmaningen att vara obekväma i samhället, på universitet och på arbetsmarknaden, för att kunna fortsätta vara obekväma och kritisk i förhållande till arbetsmarknaden och sina egna privilegier. I Ahmeds (2010)

definition av begreppet bekväm diskuterar hon hur bekvämhet och att flyta med är de förkroppsligade upplevelser som visar att subjektet uppfyller de förväntningar som kännetecknar sammanhanget. Med andra ord är genusvetarnas obekvämheter på arbetsmarknaden föga förvånande med tanke på kopplingen till feminism. Denna diskussion existerar men kan utvecklas och bör ske på vetenskaplig grund och uppmärksamma skillnader och makthierarkier som gör att obekvämheter präglar förkroppsligandet såväl inom som utom genusvetenskapen utifrån exempelvis kön, etnicitet/ras, klass, sexualitet och könsidentitet.

Vidare: I enkätundersökningen framkommer att respondenterna har etablerat värdefulla relationer under sin studietid som hjälper dem i sina rörelser på arbetsmarknaden och i privatlivet. Samtidigt uppfattas just övergången från studier till arbete som svår. Därför förordar vi med vårt tredje förslag etablering av ett långsiktigt och välorganiserat alumninätverk, där de genusvetenskapliga miljöerna samverkar med varandra, med sina alumner och med feministiska och intersektionella rörelser utanför högskolan. Nätverket kan fungera som en plattform där den vaghet som finns mellan studier och yrkesverksamhet kan motarbetas på genusvetenskapens och genusvetarnas egna villkor. Nätverket kan också bli en plattform för affektiv solidaritet (Hemmings 2012) mellan genusvetare och feminister med olika bakgrund, politiskt engagemang och yrkesvägar som motverkar individualiseringen i den marknadsekonomiska diskursen. Individualisering har varit en stötesten i feministiska debatter

länge (hooks 1984: 9) men i och med det som kallats ett post-feministiskt tillstånd (McRobbie 2009: 5f), där vissa feministiska idéer inkorporerats i den rådande diskursen och används för att visa att feminismen nu är onödig, har individualiseringens problem aktualiserats. Enligt Angela McRobbie (2009) är individuella kvinnors framgångar i en post-feministisk kultur ett bevis för att alla kan lyckas och att maktanalys är gammalmodigt. Framgångsrika exempel är påtagligt ofta vita medelklasskvinnor och intersektionella maktanalyser av globala orättvisor mellan kvinnor osynliggörs i det post-feministiska tillståndet. I ljuset av dessa samtida tendenser menar vi att ett nätverk för genusvetare och feminister bör motverka individualisering och konkurrens och istället arbeta solidariskt (Hemmings 2012) för genusvetenskaplig utbildning, aktivism och arbete.

Slutligen, och med fokus på vem som formar framtidens genusvetenskap inom och utanför universitetet: Mot bakgrund av undersökningen och tidigare forskning ser vi ett samband mellan tydligare arbetsmarknadskoppling och rekrytering. När genusvetenskapen arbetar för att skapa vägar mellan arbetsmarknad och utbildning på ämnets egna premisser baserade i mångvetenskaplig feministisk maktkritik måste de positioner som erbjuds inom utbildningen särskådas och förändras. Självreflexiv kritik inom genusvetenskapen kan vara en konstruktiv och ständigt pågående diskussion om hur ämnets utbildning och forskning understödjer maktstrukturer i samhället utifrån exempelvis kön, klass och etnicitet. Föreställningar om ”breddad” rekrytering

inom högskolepolitiken har mött välförtjänt kritik (Martinsson 2009) då idén kan upprätthålla en akademisk medelklass som det bekväma subjektet genom att diskutera ”den andra” som ska utbildas och inkluderas i termer av just anskap och ”breddning”. Kanske bör begreppet bytas ut eftersom breddning leder tanken till en smal fåra, de som redan är där, och som överordnas. Likväl, arbetet med den interna kritiken och reflektionen över subjektpositioner som bebor genusvetenskap, studenternas möjligheter och vägar efter studierna och den forskningsdiskussion som formar ämnet och värderas högst bör fortsätta och utvecklas. Vi ser en motsägelse mellan utbildningens kritiska kunskaps-tradition och de uttryck den ibland tar sig i form av elitism och uteslutningar. Men vi ser också en möjlighet att genom att aktivt arbeta med glappet mellan genusvetenskaplig kunskap, rekrytering och arbetsliv utveckla en kritisk och självreflexiv genusvetenskap. Vi tar undersökningens uttryck för otrygghet och arbetsmarknadsrelaterad oro på stort allvar. Ur ett intersektionellt perspektiv menar vi att genusvetenskapen här bär ett ansvar att försöka bemöta dessa uttryck och de studenter som går utbildningen, samt fundera över vilka som saknas. Vi välkomnar en sådan öppen och framtidsviss utveckling av genusvetenskaplig och feministisk högre utbildning.

Referenser

- Ahmed, Sara (2010) "Vithetens fenomenologi", *Tidskrift för genusvetenskap* (1-2): 47-69.
- Ahmed, Sara (2012) *On Being Included. Racism and Diversity in Institutional Life*. Durham: Duke University Press.
- Berggren, Caroline (2006) *Entering Higher Education. Gender and Class Perspectives*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Berggren, Caroline (2011) "Transition of Higher Education Graduates to the Labor Market: Are Employment Procedures More Meritocratic in the Public Sector?", *Journal of Higher Education Policy and Management* 33(2): 91-100.
- Berggren, Henrik (2012) *Den akademiska frågan. En ESO-rapport om frihet i den högre skolan*. Stockholm: Regeringskansliet.
- Boxer, Marilyn J. (2000) "Unruly Knowledge: Women's Studies and the Problem of Disciplinarity", *NWSA Journal* 12(2): 119-129.
- Crenshaw, Kimberlé (1991) "Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics and Violence Against Women of Color", *Stanford Law Review* 43(6): 1241-1299.
- De los Reyes, Paulina (2007) *Att segla i motvind. En kvalitativ undersökning om strukturell diskriminering och vardagsrasism inom universitetsvärlden*. Stockholm: Arbetslivsinstitutet.
- Ekström, Anders och Sörlin, Sverker (2012) *Alltings mått. Humanistisk kunskap i framtidens samhälle*. Stockholm: Norstedts.

- Forser, Tomas och Karlsöhn, Tomas (red) (2013) *Till vilken nytta? En bok om humanioras möjligheter*. Göteborg: Daidalos.
- Griffin, Gabrielle (red) (2005) *Doing Women's Studies. Employment Opportunities, Personal Impacts and Social Consequences*. London: Zed Books.
- Haikola, Lars (2011) "Kritisk färdighet och bred bildning får inte förminska", *Nyheter och Debatt*, (7): 2. Stockholm: Högskoleverket.
- Hemmings, Clare (2008) "Tuning Problems? Notes on Women's and Gender Studies and the Bologna Process", *European Journal of Women's Studies* 15(2): 117-127.
- Hemmings, Clare (2012) "Affective Solidarity: Feminist Reflexivity and Political Transformation", *Feminist Theory* 13(2): 147-161.
- hooks, bell (1984) *Feminist Theory: From Margin to Center*. Boston: South End Press.
- Fölster, Stefan, Kreicbergs, Johan och Sahlén, Malin (2011) *Konsten att strula till ett liv. Om ungdomars irrvägar mellan skola och arbete*. Svenskt näringsliv.
- Holmvall, Karin och Södling, Maria (2006) *Jurister - Utbildning och arbetsmarknad. Rapport 2006:4 R*. Stockholm: Högskoleverket.
- Högskoleverket (2007) *Utvärdering av ämnet genusvetenskap vid svenska universitet och högskolor. Rapport 2007:17 R*. Stockholm: Högskoleverket.
- Högskoleverket (2012) *Kvalitetsutvärdering av genusvetenskap. Reg.nr 643-03443-11*. Stockholm: Högskoleverket.
- Hörngren, Jan (2010) "En härlig sommar - men ett besvärligt surveyklimat", *SCB* (3): 14.
- Larsson, Berit (2012) "Den genusvetenskapliga undervisningens brännpunkt", Lundberg, Anna och Werner, Ann (red) *Genusvetenskapens pedagogik och didaktik*. Göteborg: Nationella sekretariatet för genusforskning.
- Lundberg, Anna och Werner, Ann (2013) *Genusvetarnas framtid. En nationell alumniundersökning av genusvetenskaplig utbildning och arbete*. Göteborg: Nationella sekretariatet för genusforskning.
- Lykke, Nina (2009) *Genusforskning. En guide till feministisk teori, metodologi och skrift*. Stockholm: Liber.
- Manns, Ulla (2009) "En ros är en ros är en ros: konstruktionen av nordisk kvinno- och genusforskning", *Lychnos* 2009: 283-314.
- Martinsson, Lena (2009) "Social mångfald? Om förutsägbar bildning och om demokrati som sätter värden på spel", *Tidskrift för genusvetenskap* (1): 43-58.
- McRobbie, Angela (2009) *The Aftermath of Feminism. Gender, Culture and Social Change*. London: Sage.
- Mählck, Paula (2012) "Differentiering och excellens i det nya forskningslandskapet: Om kön, tystnad och performativa vithetshandlingar", *Tidskrift för genusvetenskap* (1-2): 23-48.
- Mählck, Paula (2013) "Academic Women with Migrant Background in the Global Knowledge Economy: Bodies, Hierarchies and Resistance", *Women's Studies International Forum* 36: 65-74.
- Orupabo, Julia (2014) *Kompetanse - en symbolsk markør. Kjønn, etnisitet og aspirasjoner i overgangen mellom utdanning og arbeidsmarked*. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Pryse, Marjorie (2000) "Trans/feminist Methodology: Bridges to Interdisciplinary Thinking", *NWSA Journal* 12(2): 105-118.
- Rönblom, Malin (2011) "Feministisk forskning och det nyliberala universitetet: Från kritik till nytta", Sainsbury, Diane och Soininen, Maritta (red) *Kön, makt, nation. Tillägnad*

Maud Eduards. Stockholm: Stockholms universitet.

Sandell, Kerstin och Mulinari, Diana (2006) "Inledning", Sandell, Kerstin och Mulinari, Diana (red) *Feministiska interventioner. Berättelser om en annan värld*. Stockholm: Atlas.

SFS (1992) Höskolelag (1992:1434). <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19921434.HTM> [24 april 2014]

Silius, Harriet (2005) "The Professionalization of Women's Studies Students in Europe: Expectations and Experiences", Griffin, Gabrielle (red) *Doing Women's Studies. Employment Opportunities, Personal Impacts and Social Consequences*. London: Zed books.

Spivak, Gayatri Chakravorty (1993) *Outside in the Teaching Machine*. London: Routledge.

Staubæss, Dorthe (2003) "Where Have all the Subjects gone? Bringing Together the Concept of Intersectionality and Subjectification", *NORA - Nordic Journal of Feminist and Gender Research* 11(2): 101-110.

Synen på studierna (2010) *Samhällsvetenskapliga fakultetens alumner*. Göteborgsakademiker. Rapport 1. Avdelningen för analys och utvärdering. Göteborgs universitet. http://www.analys.gf.gu.se/digitalAssets/1332/1332938_samhallsvetenskapliga_fakuleten.pdf [27 februari 2014].

Thomas, Robyn och Davies, Annette (2002) "Gender and New Public Management: Reconstituting Academic Subjectivities", *Gender, Work & Organization* 9(4): 372-397.

Verloo, Mieke (2006) "Multiple Inequalities, Intersectionality and the European Union", *European Journal of Women's Studies* 13(3): 211-228.

Walby, Sylvia, Armstrong, Jo och Strid, Sofia (2012a) "Intersectionality and the Quality of the Gender Equality Architecture", *Social Politics* 19(4): 446-481.

Walby, Sylvia, Armstrong, Jo och Strid, Sofia (2012b) "Intersectionality: Multiple Inequalities in Social Theory", *Sociology* 46(2): 224-240.

Åse, Cecilia (2000) *Makten att se. Om kropp och kvinnlighet i lagens namn*. Malmö: Liber.

Nyckelord

Genusvetenskap, studenter, arbete, intersektionalitet.

Anna Lundberg

Tema Genus

Institutionen för Tema

Linköpings universitet

581 83 Linköping

E-post: anna.a.lundberg@liu.se

Ann Werner

Genusvetenskap

Institutionen för Kultur och lärande

Södertörns högskola

141 89 Huddinge

E-post: ann.werner@sh.se